

УДК 378.018.43

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-3.38>**Ю. І. Попелешко**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

О. В. Бунчук

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Ю. І. Єрмак

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

УПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Система дистанційного навчання сьогодні надзвичайно затребувана і популярна в закладах вищої освіти України, оскільки суспільство перебуває на карантинних заходах. Дистанційне навчання передбачає високотехнологічний підхід до процесу передачі знань і дає можливість створення системи масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією. Саме ця система може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства щодо підготовки високопрофесійних фахівців. Крім того, впровадження дистанційного навчання уможливорює на практиці ідею неперервної освіти, навчання через усе життя. У зв'язку із чим виникає ряд питань, які спонукають дослідників до необхідності моніторингу можливих змін якості освіти, а також до обґрунтування мотивів і стимулів переходу вітчизняних ЗВО від традиційного способу організації навчального процесу до передових форм навчання, в числі яких є дистанційне навчання, що реалізовується за допомогою електронних курсів. Суспільство починає сприймати й оцінювати дистанційну освіту передусім як доступний і зручний формат отримання особистісно і професійно значущої інформації. Масове звернення аудиторії з різних куточків світу до онлайн-курсів як систематизованої, адаптованої й дидактично структурованої інформації свідчить про актуальну потребу в ній. У цьому сенсі онлайн-освіту можна трактувати як самостійну інформаційно-пошукову діяльність користувача всесвітньої електронної мережі. ЗВО мають цілий ряд мотивів до впровадження системи дистанційного навчання, проте представляється виправданим побоювання, що в розрізі окремих напрямків підготовки повне заміщення очної освіти дистанційною не тільки неможливо, але і небажано.

У зв'язку із цим виникає логічне питання, аналізу якого присвячена дана публікація: наскільки затребуваним є дистанційне навчання серед здобувачів педагогічних спеціальностей. Для перевірки гіпотези нами було проведено анкетування студентів, спрямоване на з'ясування цілей, обставин, переваг і недоліків, обмежуючих чинників, виявлених здобувачами протягом усього їхнього досвіду користування системою дистанційного навчання, так само як і на з'ясування суб'єктивних уявлень здобувачів про перспективи і доцільність подальшого розвитку дистанційного навчання в ЗВО. У контексті означеного автори також звернуть увагу на поширені проблеми, позитивні і негативні сторони дистанційного навчання з точки зору користувачів.

Ключові слова: дистанційне навчання, заклад вищої освіти, активні освітні технології, освіта, система дистанційного навчання, навчальний курс, якість освіти, інтернет.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Система дистанційного навчання – це сукупність навчально-методичного забезпечення і програмно-апаратних засобів, які об'єднані в рамках освітнього процесу з метою надання можливості підготовки здобувачів вищої

освіти із застосуванням дистанційних технологій. Традиційно система дистанційного навчання розглядається як активна технологія, тобто як форма інтерактивного заочного навчання, опосередкованого відповідним програмним забезпеченням [1, с. 15]. У рамках реалізації дистанційного навчання учасники повинні пройти спеціально

організований курс (частина дисципліни, або міждисциплінарний проект) та засвоїти комплекс навчального матеріалу, надаючи користувачам можливість вивчити теоретичну частину, пройти проміжне тестування і, якщо потрібно, практикум, а також пройти контрольне тестування. Реалізований у дистанційному навчанні курс може бути елементом освітньої програми, направленим на вивчення теоретичного і практичного матеріалу [9]. Освіта із застосуванням дистанційних технологій активно розвивається і обзаводиться прихильниками і противниками у професійних колах у міру того, як збільшується кількість слухачів програм і курсів, реалізованих за допомогою дистанційного навчання, а також зростає доступність таких освітніх продуктів. Є підстави вважати, що в основі масового переходу закладів освіти на використання засобів дистанційного навчання лежать виключно економічні мотиви і бажання знизити фонд оплати праці науково-педагогічного складу. Питання про те, чи є які-небудь об'єктивні передумови, пов'язані зі зміною якості освіти або наявністю запиту від здобувачів, залишається відкритим, хоча і висвітленим в ряді робіт [7], а кількість думок із цього приводу вказує на винятковий плюралізм поглядів. Технологічна сторона питання опрацьована досить детально, існує маса проектних розробок, які детально описують процес створення і впровадження дистанційного навчання. Проблема полягає в «педагогічній» стороні питання: наскільки рівноцінним буде заміщення традиційного підходу до організації освітнього процесу в порівнянні із системою дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор. Ринок дистанційної освіти у світі став динамічно розвиватися в міру поширення і здешевлення інформаційних технологій, проникнення інтернету у всі сфери життя населення, поширення числа активних користувачів і зміни якості життя населення, яке за умови збільшення вільного часу займається самонавчанням [3]. Лідерами ринку дистанційної освіти є країни Північної Америки, на частку яких припадає понад 50% загальної кількості людей, які навчаються. Прогнози на 2025 рік обіцяють ємність ринку в розмірі понад 200 млрд. доларів щорічно при кількості користувачів, які впевнено перешиляють за позначку в півмільярда осіб [2, с. 206].

Теоретичні дослідження охоплюють багато меж проблематики системи дистанційного навчання й освіти. Так, сутність феномена дистанційної освіти і навчання розглядаються, наприклад, в роботах А.А. Андреева і В.І. Солдаткина [1], а також Ю.М. Царапкіної [12], який розглядає потенціал і перспективи використання дистан-

ційної освіти. Окремий блок робіт зачіпає специфіку дистанційного навчання в системі вищої освіти. Так, Б.Є. Стариченко, зі співавторами, [11] концептуалізує електронне навчання у вищій школі; К.А. Сіндеева і М.І. Лебединська [10] описують специфіку дистанційного навчання у вищій школі, а в роботі А.А. Кубракової описані практичні аспекти впровадження дистанційної освіти в ЗВО. Моделі і технології дистанційного навчання в закладах вищої освіти описані Л.Б. Осиповою та О.М. Горєвою [9], про методи і форми дистанційної освіти, які стосуються додаткової професійної освіти йдеться в статті І.А. Штирової і співавторів [4], про дистанційні курси в контексті інклюзивної освіти у публікації Груздєва М.Л. [6]. А, наприклад, в роботі А.Г. Кашуби та співавторів [8] дистанційна освіта розглядається в ракурсі реалізації концепції неперервної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Модель інноваційного ЗВО нині зазнає досить потужного впливу мережевої освіти. Дистанційне навчання варто сприймати не як реального суперника традиційної університетської освіти, а як одне з новітніх досягнень інформаційних технологій, яке потенційно може змінити характер усталених віками освітніх практик, розширивши та доповнивши можливості класичної системи навчання. Особливо це стало помітним і відчутним в умовах довготривалого карантину.

Проте не варто недооцінювати дистанційну освіту, яку окремі фахівців відносять до так званої «підривної» інновації для вищої школи. Згідно з відомим у теорії бізнесу поділом інновацій на підтримувальні й підривні останні (на відміну від перших, що покликані вдосконалювати, модернізувати існуючі системи й процеси в освіті) завдяки своїй технологічній новизні змінюють освітній ринок аж до його завоювання. Відбувається це за рахунок зменшення ціни, розширення доступу, підвищення комфортності отримання освітніх послуг і знаходження іншої цільової аудиторії [2].

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідження присвячене питанню особливостям впровадження дистанційного навчання у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У ході аналізу попередніх досліджень і аналізу літератури було встановлено, що дистанційне навчання призначене для інтерактивної взаємодії, а також постійної підтримки в ході навчання здобувачів. Основні завдання дистанційного навчання, як активної технології освітнього процесу, включають:

1) навчання конкретних користувачів системи перед здачею іспиту/ заліку або перед підсумковою атестацією;

2) навчання новоприйнятого контингенту в рамках перепрофілювання, переведення з інших освітніх установ з метою нівелювання розбіжностей у навчальних планах;

3) підтримання навичок здобувачів згідно з реалізацією принципу неперервної освіти;

4) тестування навичок здобувачів;

5) створення базової платформи для навчання в рамках процесів підтримки та управління змінами рішень освітнього закладу відповідно до реалізації принципу неперервної освіти [3, с. 230].

Сформована ситуація свідчить про те, що нині студенти рідко використовують дистанційне навчання або мають невеликий досвід роботи з ним. Регулярно його використовують не більше 10% респондентів, що в цілому є позитивним фактом. Більшість же використовує систему не більше 3-4 разів на рік, як правило, для проходження контрольних заходів.

Серед чинників, здатних виступати фасилітаторами процесу переходу на більш активне використання системи дистанційного навчання, 95% опитаних здобувачів відмітили можливість доступу до системи дистанційного навчання з будь-якого пристрою (фактор мобільності), 26% опитаних свідчать про доцільність в університеті комп'ютерних навчальних класів з вільним доступом до сайту дистанційної освіти, можливість отримання і здачі звітних завдань (за неможливості відвідування занять через хворобу, зайнятість на роботі, сімейні обставини). При цьому понад 22% опитаних відзначили, що є потреба використовувати для доступу до сайту дистанційного навчання комп'ютери загальнодоступної комп'ютерної бази не навчального призначення, що можна розглядати як обмеження в прив'язці до конкретного робочого місця здобувача, але і як випереджаючий фактор, що зумовлює необхідність реалізації дистанційного навчання в мобільних додатках.

Практична значимість використання системи дистанційного навчання в рамках вищеприписаного покрокового втілення для ЗВО полягає в підвищенні значущості індивідуальної траєкторії освітнього процесу для здобувачів за обраними дисциплінами і нового якісного рівня організації навчального процесу, в забезпеченні більш очевидного причинно-наслідкового зв'язку між застосованою освітньою технологією і цільовим контингентом, на який ця технологія спрямована. Даний підхід може бути використаний в якості технологічного забезпечення освітнього процесу та оцінки результату засвоєння запланованих компетенцій контингентом освітньої програми по всьому блоку дисциплін у рамках реалізації навчальних планів підготовки виділеного напрямку і профілю [13, с. 85]. Пропонований нами покроковий алгоритм прийняття рішень про вибір дистанційного навчання як активної освіт-

ньої технології дозволить зв'язати основні елементи компетентнісної моделі освіти з найбільш актуальними для їх формування освітніми технологіями, адаптованими до запитів і потреб усіх учасників як освітньої, так і професійної діяльності. При цьому не можна не враховувати ту обставину, що навчальні матеріали, призначені для користувача, повинні відповідати вимогам, викладеним в нормативних документах, внутрішніх положеннях і стандартах закладів освіти, документації окремої освітньої програми в рамках напряму і профілю підготовки [5].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. У цілому позитивним моментом дистанційного навчання, відповідно до опитування здобувачів, можна віднести можливість побудови індивідуального графіка навчання, високий ступінь наочності матеріалів (відео, графічний контент й інші засоби візуалізації, кейси тощо), які сприяють більш швидкому орієнтуванню у змісті і засвоєнню курсу, дозволяють повторне звернення аж до повного засвоєння, дають можливість самоконтролю, дозволяють проводити віртуальні семінари у форматі вебінара, інтернет-баттла, онлайн-конференцій. Усе це підтверджує перевагу технологій дистанційного навчання над традиційною формою навчання, а також відкриває можливості для пошуку поєднань нових і усталених технологій для підвищення якості освіти. Упровадження в освіту технологій дистанційного навчання значно підвищує продуктивні можливості вищої школи, розширює інформаційне освітнє середовище, збільшує можливості комунікації здобувачів і викладачів з колегами інших ЗВО, надає доступ до світових інформаційних ресурсів. Під впливом дистанційної освіти, яка не в змозі повністю перебрати на себе класичну місію традиційного університету, нині формується модель гібридного вишу, яка покликана поєднати аудиторне та онлайн-навчання. Глибина розуміння інформації повинна стати індикатором ступеня її опрацювання та засвоєння, а це неможливо без комплексного поєднання традиційних видів навчання з дистанційними технологіями.

До негативних (гальмуючих) моментів дистанційного навчання, відповідно до опитування, можна віднести часто встановлювані жорсткі терміни навчання, прив'язані до конкретному часу доби і календаря, що не дає можливості підлаштувати графік навчання «під себе», відсутність комп'ютеризованого робочого місця, технічного оснащення, перенасиченість курсів спеціальними термінами. Дані фактори повинні бути враховані під час прийняття адміністративних рішень постановки електронних курсів на сайті дистанційного навчання і більш ретельної організації графіка роботи зі здобувачами вищої освіти.

Таким чином, навчання в рамках дистанційної освіти створює передумови для реалізації неперервної освіти і професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Результати дослідження наочно підтверджують думки користувачів, які розглядають дистанційну освіту як ефективну і доступну форму навчання і розвитку.

Список використаної літератури:

1. Андреев А.А., Солдаткін В.І. Дистанційне навчання та дистанційні освітні технології. *Cloud of science*. 2013. № 1. С. 14–20.
2. Батаєв А.В. Аналіз світового ринку дистанційної освіти. *Молодий вчений*. 2015. № 20. С. 205–208.
3. Бороненко Т.А., Кайсіна А.В., Федотова В.С. Активні та інтерактивні методи педагогічного взаємодії в системі дистанційного навчання. *Науковий діалог*. 2017. № 1. С. 227–243.
4. Виштак Н.М., Штирова І.А., Грицюк С.М. Методи і форми дистанційного навчання в професійній освіті. *Сучасні наукомісткі технології*. 2016. № 6-1. С. 107–110.
5. Вострокнутов Є.В., Волков С.М., Адамський С.С., Мокієвська Н.Є., Зайцев В.А. Реалізація освітніх дистанційних мультимедійних інтернет-проектів. *XXI століття: підсумки минулого і проблеми сьогодення плюс*. 2014. № 4(20). С. 66–70.
6. Груздева М.Л., Зайцева С.А. Розробка дистанційних курсів навчання як підготовка студентів-педагогів до роботи в інклюзивній освіті. *Вісник Мінського університету*. 2014. № 4(8). С. 26.
7. Заборова Е.Н., Глазкова І.Г., Маркова Т.Л. Дистанційне навчання: думка студентів. *Соціологічні дослідження*. 2017. № 2. С. 131–139.
8. Кашуба А.Г., Миколаєва В.В., Пузирьова Є.Ю. Теоретичні і практичні основи забезпечення безперервності пізнавального процесу. *Соціальні відносини*. 2016. № 1(16). С. 98–105.
9. Осипова Л.Б., Горєва О.М. Дистанційне навчання у вузі: моделі та технології. *Сучасні проблеми науки та освіти*. 2014. № 5. С. 723.
10. Сіндєєва К.А., Лебединська М.І. Дистанційне навчання у вищій школі. *Рада ректорів*. 2016. № 2. С. 80–86.
11. Стариченко Б.Е., Семенова І.М., Слепухін А.В. Про співвідношення понять електронного навчання у вищій школі. *Освіта і наука*. 2014. № 9(118). С. 51–68.
12. Царапкіна Ю.М., Миронов О.Г., Кірейчева А.М. Потенціал використання і перспективи розвитку дистанційного навчання. *Сучасні дослідження соціальних проблем (електронний науковий журнал)*. 2017. Т. 8. № 7. С. 304–318.
13. Шварєва Е.Н., Сокова І.А., Фаткуллін Н.Ю., Шамшовіч В.Ф. Кореляційний аналіз результатів навчальної діяльності студентів з дистанційною підтримкою процесу навчання. *Сучасна вища школа: інноваційний аспект*. 2016. Т. 8. № 4. С. 82–89.

Popeleshko Yu., Bunchuk O., Yermak Yu. Introduction of distance learning in higher education institutions – the need of the day

Today, the system of distance learning is in great demand and it is popular in higher education institutions in Ukraine, since the entire society is in quarantine. Distance learning involves a high-tech approach to the process of knowledge transfer and gives a possibility to create a system of mass continuous learning and general information exchange. It is this system that can most adequately and flexibly respond to the needs of society for the training of highly qualified specialists. In addition, the introduction of distance learning makes it possible to realize in practice the idea of lifelong learning. In this regard, there are a number of issues that encourage researchers to monitor possible changes in the quality of education, as well as to justify the motives and incentives for the transition of Ukrainian HEIs from the traditional way of organizing the educational process to advanced forms of learning, including distance learning with online courses. Society is beginning to perceive and evaluate distance learning primarily as an accessible and convenient format for obtaining personally and professionally relevant information. The mass appeal of the audience from different parts of the world to online courses as a systematized, adapted and didactically structured information testifies to the urgent need for it. In this sense, online education can be interpreted as an independent information retrieval activity performed by the user of the global electronic network. HEIs possess the whole range of motives to implement the system of distance learning. However, it seems reasonable to fear that in the context of certain areas of training complete replacement of full-time education by distance learning is not only impossible but also undesirable.

Hence, a logical question regarding our research arises: how popular is distance learning among the students in pedagogical specialties. To check the hypothesis, we conducted a survey supplemented by structured interviews aimed at clarifying the goals, circumstances, advantages and disadvantages, limiting factors which were identified by the students throughout their experience of using the distance learning system. Also, we meant to clarify the subjective ideas of students about the prospects and feasibility of further development of distance learning in a higher education institution. In the context of the above, the authors highlight the most common problems, pros and cons of distance learning from the users' point of view.

Key words: distance learning, higher education institution, active educational technologies, education, distance learning system, training course, quality of education, internet.